

Factors and Forms of Pressure in the Media Environment in Bulgaria

Iliya Valkov

Department of Media and Public Communications, UNWE Sofia

Фактори и форми на натиск в медийната среда в България

Илия Вълков

Катедра „Медии и обществени комуникации“ – УНСС София

Author note

Iliya Valkov

<https://orcid.org/0000-0002-2306-9225>

Author has no known conflict of interest to disclose.

Correspondence concerning this article should be addressed to Iliya Valkov, 1700 Sofia, Student District, No.19 December 8th st., UNWE. E-mail: valkov@unwe.bg

Бележка за автора

Илия Вълков

<https://orcid.org/0000-0002-2306-9225>

Авторът няма конфликт на интереси.

Кореспонденцията, свързана с тази статия да бъде адресирана до Илия Вълков, 1700 София, район „Студентски“, ул. „8-ми декември“ No 19, УНСС. E-mail: valkov@unwe.bg

Abstract

The focus of the article is to identify and describe current problems of the average media environment in Bulgaria. Such as: independence of decision-making in the editorial offices; external and internal pressure; under what financial and labour conditions do journalists their work; impact on various events and factors on the media sector such as: the effect of the pandemic, the economic and political environment, military conflicts, etc. In order to this research goal are presented results from online survey conducted on the perception of media freedom in Bulgaria among 204 journalists, media experts and university professors. It was carried out in the period May-June 2022.

Keywords: media freedom, freedom of speech, self-censorship, survey, journalism, Bulgaria, AEJ-Bulgaria

Резюме

Студията представя резултатите от проведено онлайн анкетно проучване върху усещането за медийна свобода в България сред 204 журналисти, медийни експерти и университетски преподаватели. То е осъществено в периода май-юни 2022 г. Изследователската цел на допитванията е да се направи опит да бъдат изведени, описани и анализирани актуални проблеми на медийната среда в страната. Независимост на вземане на решения в редакциите; външен и вътрешен натиск; при какви финансови и трудови условия работят журналистите; влияние на различни събития и фактори върху медийния сектор като: ефектът от пандемия, икономическа и политическа среда, военни конфликти и т.н.

Ключови думи: медийна свобода, автоцензура, натиск, свобода на словото, проучване, България, АЕЖ-България

ARTICLE INFO:

Original Article

Received: 10, 10. 2022

Revised: 03, 11. 2022

Accepted: 28, 11.2022

Фактори и форми на натиск в медийната среда в България

Теоретичен обзор

Студията представя резултатите от проведено онлайн анкетно проучване върху усещането за медийна свобода в България сред 204 журналисти, медийни експерти и университетски преподаватели. Те са представени публично и като доклад със заглавие „Медии под обстрел“, чиито данни са представени през октомври 2022 г. Проучването е осъществено в периода май-юни 2022 г., отговорите са попълвани дигитално и анонимно през сайта на Асоциацията на европейските журналисти България.

Анкетата се провежда за шести път. Авторът на този текст обобщава резултатите от други три подобни проучвания, проведени през 2015 г., 2017 г. и 2020 г. (Вълков, 2015, 2017, 2020а). Изследователската цел на допитванията бе да се направи опит да бъдат изведени, описани и анализирани актуални проблеми на медийната среда в страната. Чрез затворени и отворени въпроси участниците в тях дават мнения и оценки за: независимост на вземане на решения в редакциите; външен и вътрешен натиск; при какви финансови и трудови условия работят журналистите; влияние на различни събития и фактори върху медийния сектор като: ефектът от пандемия, икономическа и политическа среда, военни конфликти и т.н.

Проучването на АЕЖ-България не е единственото, което анализира проблемите на медийния сектор в страната. Различни международни организации разработват свои собствени индикатори и методологии, които включват в своя обсег на изследването и България. Сред най-често цитираните са The Freedom of the Press Index by Freedom House, The Media Sustainability Index by the International Research & Exchanges Board (IREX), The Press Freedom Index by Reporters Without Borders, Media Pluralism Monitor, Centre for Media Pluralism and Media Freedom.

Годишните доклади на всяка от тези организации имат свой оригинален белег и се отличават един от друг. Причината е, че поставят водещ акцент върху различни индикатори. Reporters sans frontières приоритетно разглеждат сигнали за насилие, заплахи и натиск върху журналисти. CMPF сравнява медийния плурализъм (включително правна рамка, регулация на съдържанието и пазара) в различни държави от Европейския съюз. Американските организации Freedom House и IREX интегрират медийната свобода в контекста на наблюдението им върху демократичните системи в отделни региони и държави. Задълбочено научно проучване върху изследователския

инструментариум на всяка една от тези организации прави Лаура Шнайдер (Schneider, 2020).

Макар да не са представителни за професионалната журналистическа общност в страната, отличителна черта на докладите на АЕЖ-България е, че, в анкетите на организацията се включват голям брой репортери, отговорни и главни редактори, медийни собственици и експерти.

От научна гледна точка по различните аспекти на медийната свобода в България има разнообразна теоретична литература и изследвания в последните години. Някои от тях са посветени на регулацията и правните аспекти на медийната свобода, съдебните дела срещу журналисти. Други акцентират върху медийния пазар, концентрациите, проблемите пред непрозрачната собственост и финансиране. Трети обръщат внимание на фактори и тенденции, формирани от социалната среда – пандемия, инфодемия, дезинформация, фалшиви новини, военни конфликти. Изследователски усилия са насочени и към политизирането на медийната среда, новите форми на журналистика и др.

Симеон Василев (2021) посочва, че пандемията „засегна по безпрецедентен начин медийната екосистема и променя медийното съдържание“. Според него

журналистика и медии се оказаха неподготвени и в същото неловко положение като това на здравните системи, макар че тяхната основна задача е достоверно да информират за многообразието от гледни точки, а не да лекуват или да правят научни открития. (Vasilev, 2021, 245)

Орлин Спасов, Нели Огнянова и Николета Даскалова са авторите за България на три доклада, които идентифицират потенциалните рискове за медийния плурализъм в държавите членки на Европейския съюз – 2017, 2020, 2022. Н.Огнянова (Ognianova, 2022) проследява формирането на „отговорната журналистика“ в общото право и в практиката на Европейския съд за правата на човека - задълженията и отговорностите на журналистите, границите на свобода на изразяване и защита на публикациите им, когато изпълняват добросъвестно задълженията си към обществото и работят в обществен интерес.

Бисера Занкова (Zankova, 2021) анализира регулирането на медиите от културна гледна точка. Тя посочва, че

намесата на мощни политически и икономически фактори при формирането и прилагането на правните норми ги лишава от тяхната неутрална сила да налагат ред и да уреждат по подходящ начин медийния сектор, да насърчават медийна култура на независимост, модерна медийна регулативна и управленска култура“. Според нея „вместо да функционират като независима власт и да демонстрират позицията си на „четвърта власт“, медиите са принизени до слуги на политическите власти и корпоративни субекти. (стр. 30)

В изследването „Въпросът за справедливостта. Съдените журналисти в България“ Жана Попова и Снежана Попова събират и анализират случаи на представители на медиите, които са обект на съдебно преследване заради работата им. Направени са и поредица от интервюта със съдени журналисти.

Съдебните практики, описвани от журналистите, които са обект на дела за обиди и клевети, показват възможността за използване на съдебния процес като наказание, като натиск. Журналистите описват усещането за страх и много силно притеснение как ще се справят с финансовите разходи по делото“, посочва Жана Попова. (Pорова J., Pорова, S. 2022, 28)

Изследването на Вяра Ангелова – „Кой спря БНР“ (Angelova, 2021), пък проследява невиджания до момента случай със спирането на общественото радио на 13 септември 2019 г. за близо пет часа и очертава водещи проблеми около натиска върху журналисти, ролята на обществените медии и тяхната независимост.

През последните няколко години дезинформацията е сред водещите теми в научните форуми и изследвания. Сборникът „Дезинформацията: новите предизвикателства“ (Tagarev et al., 2021) проследява различните предизвикателства пред, които са изправени медиите и журналистите: политическата пропаганда по време на избори, фалшивите новини, инструментите и платформите за проверка на фактите.

Изследователски метод

Подобно на останалите пет проведени онлайн анкети от 2011 г. насам и това проучване на АЕЖ-България през 2022 е с национален обхват и е реализирано на принципа на отзовалите се. То отново не е представително за професионалната общност, тъй като

все още липсват пълни и достоверни официални данни за работещите в медийния сектор в страната. Резултатите се набират чрез онлайн анкета, която се попълва доброволно и анонимно. Тя е „отворена“ по традиция на 3 май – Международния ден на свободното слово, и „затворена“ на 10 юни. Отговорите на въпросите се попълват единствено в дигитална среда – през сайта на АЕЖ-България. Статистическата обработка на данните е осъществена от агенция „Алфа рисърч“¹

През настоящата 2022 г са се включили 204 души (през 2017 г. броят на участниците е 200, а през 2020 г. - 204). Според резултатите респондентите работят като журналисти и медийни експерти. Заемат различни длъжности – репортери, ресорни и главни редактори, собственици на медии, университетски преподаватели.

Водеща задача бе да се изведе моментна картина, да се даде възможност на действащи журналисти да се самооценят и да споделят затрудненията, които имат в работна среда. Чрез различни индикатори, отворени и затворени въпроси, проучването се опитва да представи и усещането на анкетирания за свободата на словото в България.

Анонимността на участниците в проучването е гарантирана. Цитираните мнения на респондентите в тази студия се посочват библиографски само със съответни числа в съдържанието, а не поименно в библиографската справка, за да се гарантира анонимността им и са избрани на случаен признак. Информацията от анкетата се използва в обобщен вид. По време на провеждане на анкетирнето е осигурена защита от евентуални онлайн атаки и опити за манипулации.

Резултати и анализ на данните

Профил на участниците

Най-голямата възрастова група участници в анкетата е на възраст между 41-50 години (30,4%), следвана от 51-60-годишните (24,5%). През 2020 г. най-голям дял имаха респондентите на възраст между 31 и 40 години (сега са 19,6%). Близко 17% са посочили, че са в групата до 30-годишните. А 7,4% са над 61 години. 52,9 на сто от попълнените са жени, а 45,1% мъже. Останалите не са посочили пол.

Мнозинството от респондентите заявяват, че имат висше образование. Под 4 на сто са отбелязали, че са със средно образование, а други са в процес на обучение. Близко 62% са с магистърска степен, а всеки десети има и защитена докторска теза.

¹ See Alpha research, 2022). <https://alpharesearch.bg/>

Голяма част са завършили журналистика - 43,6%, но не малка част - 38% нямат журналистическо образование. Те обаче притежават образование по ресорната си специализация. Тези данни имат подобно изражение и в миналите анкети.

Устойчива тенденция се наблюдава и от резултатите за трудовия стаж. Близо 70% от респондентите работят в медии повече от 10 години, а с утвърден опит над 5 години е всеки десети журналисти

Свиване на регионалната журналистика

И през 2022 г. продължава да бъде висок процентът на журналистите, които към момента на проучването са работили в три и повече медии. Подобни данни се регистрират още от 2015 г и може да се смятат за индикатор за нестабилната и несигурна трудова среда в медиите. От резултатите се констатира, че в анкетата преобладават нагласите на работещите за частни медии. (виж Таблица 1).

Въпросите, свързани с редакционната мобилност – честата смяна на работното място, годините професионален опит и задържане в журналистическата професия, заплащане, вид трудово-правни отношения – могат да бъдат считани за показатели на стабилност на медийния пазар.

Изследванията на АЕЖ-България назад в годините са показали, че различните проблеми в медийната среда имат решаващо значение за отлива на квалифицирани и опитни журналисти да напуснат професията (Valkov, 2015,2017, 2020). Тук фактори са: съкращения, увеличаването на отговорностите в редакциите, намаляването на приходи от реклами и свиване на разходите, включително и през заплати. А това оказва влияние и върху професионалните стандарти.

Проучването затвърждава наблюденията от последните години за централизиране на журналистиката в София и изчезването на регионалните медии. Тази тенденция създава сериозни пречки пред медийния плурализъм, правото на информиран избор и демократичното съществуване на местните, регионални общности.

През 2015 г. двама от трима журналисти бяха посочили, че работят в столицата. Същите резултати се запазват и след седем години. С притеснително темпо се смалява присъствието на регионалните медии. Едва 18,6% от участниците в анкетата през 2022 г. посочват, че работят в местни издания, сайтове, радиа и телевизии. Кореспондентите са само 2% от всички участници в анкетата.

Нивото на заплащане в медиите е замразено или по-скоро е в процес на намаляване и не успява да устои на ефектите от пандемията, войната в Украйна и

инфлационните процеси в икономиката. Увеличава се броят на журналистите, които песимистично посочват, че нивото на доходите в сектора намалява. През 2020 г. 7,9% заявяват, че заплатите в медиите по-скоро са се повишили. Две години по-късно отговорилите по този начин са 9,3%. Но са близо четири пъти по-малко от тези, които дават негативни отговори. В личен план обаче 26% отбелязват, че доходите им по-скоро са се повишили. Но мнозинството от отговорите отново са в границите на отрицателните трендове. (виж Таблица 2)

Данните от трудово-правните отношения на анкетираните с техния работодател изглеждат непроменени от 2020 г., когато бе и последното проучване на АЕЖ-България. Повечето журналисти са посочили, че работят в една медия - 62,3%, в две – 18,6%, а за три и повече – 7,8%. През 2022 г. всеки втори журналист, участвал в анкетата, работи на трудов договор. Резултатите се запазват още от 2017 г. насам. На свободна практика с граждански договор са приблизително 15 на сто. Около 6% са посочили, че работодателят им по никакъв начин не ги осигурява (данните тук са различни – 9,1% са през 2017 г., 10,4% през 2020 г.).

Ръст на автоцензурата

Почти всеки втори журналист споделя, че лично е бил обект на неправомерен натиск заради работата си - 47,5%. През годините назад този въпрос често пъти разделя участниците на две относително равни групи. Много по-голяма и видима е разликата обаче при въпроса за оказван натиск към „колега журналист“. През 2015 г. двама от трима (72%) отговаряха положително, през 2017 г. резултатите се задържаха с много малка разлика (69%). Преди две години се видя рязък скок с около десет пункта – 81% от анкетираните журналисти са били свидетели на неправомерен натиск върху свой колега. През 2022 г. се регистрира спад – 63,7% отговарят положително срещу 29,9%. Въпреки това процентът на това негативно за медийната среда явление остава висок. (Таблица 3).

„Културата на натиск“ е понятие, което АЕЖ-България използва в своите изследвания за медийната свобода. В него се включват различни индикатори. Те измерват формите на „неправомерен натиск“, които смятаме, че са „заплаха за физическия, финансов и морален интегритет на журналиста“. Тук се търсят отговори на въпроси дали анкетираният е бил свидетел или лично е бил обект на натиск. Има ли неправомерна намеса в неговата работа от ресорен редактор, главен редактор, собственик на медията, рекламен отдел. Има ли случаи на външна намеса в

редакционното съдържание от страна на политически, икономически, криминални субекти. В тази група от въпроси се разглежда и проблемът с автоцензурата.

И през 2022 г. продължава да се смята, че намесата в журналистическото съдържание е неизменна част от българската медийна среда. Подобно на последното изследване преди две години, отговорите „по-скоро практика“ и „широко разпространена практика“ събират голямо мнозинство от близо 82%. Като „по-скоро рядкост“ се вижда „намесата“ при един от десетима.

Когато обаче става дума за личния опит на анкетиранияте и за практиката на медията, в която работят, картината е по-позитивна. Малко над една четвърт са тези, които я отнасят като „крайно изолирано явление“, като несъществуващо явление – 10,8% и „по-скоро рядкост“ – също около една четвърт - 23% (виж Таблица 4).

През 2022 г. намалява тежестта на предствата за „външния натиск“ като форма на ограничение върху свободата на словото. Но се увеличават отговорите, според които се смята, че има ръст във вътрешния натиск и автоцензурата сред журналистите. От 2017 г. насам отношението към автоцензурата се смята, че расте - средно с 5 на сто в провежданите от АЕЖ-България анкети. В предходно проучване за най-често срещаните форми на ограничение на свободата на словото се е смятал „външният натиск“ -76,7% в сравнение с „вътрешния“ - 65,8% и „самоцензурирането“ -20,8%. През 2022 г. е налице относително намаление на външния натиск с около 10 пункта - 66,6%, но се наблюдава увеличение на предствата на респондентите за вътрешен натиск на 69,9% и за самоцензуриране – 25,5% (виж Таблица 5). Автоцензурата се смята за вид самозащита от налагане на вътрешноредакционни санкции – мъмрене, глоби и намаляване на възнаграждението.

Ето как респонденти описват причините за автоцензурата (мненията тук и по-надолу се споделят без редакторска намеса):

Практикува се от журналистите, тъй като у тях съществува усещането, че даден материал няма да бъде възприет добре от дадена политическа фигура и/или партия, или пък от обществото. Автоцензурата у журналистите е нещо, което се е насъбирило с години и в един момент просто става част от човека, практикуващ професията. Дори смятам, че да се самоцензурираш е далеч по-лошо от това някой друг да упражнява цензура върху теб. Журналистите изпитват страх да не загубят работата си, особено в тези трудни времена, в които живеем, и на фона на цялата

конкуренция и борба за място в медиите. Автоцензурата е съвкупност от много неща, компромиси със себе си и пр. (1)

В по-свободните медии - нежелание на редакциите да засегнат интересите на големи рекламодатели, собственици или спонсори на съответната медия. В медиите бухалки - очевидна редакционна политика в услуга на конкретни политически партии и бизнес кръгове и в ущърб на политическите им опоненти и на представители на гражданското общество.(2)

Изискването за "политическа коректност", изискването "да не противоречим на решения на ЕС", а напоследък и изисквания, свързани с отразяването на конфликта между Русия и Украйна. (3)

Инстинкт за самосъхранение и социален страх, който по принцип цари в обществото като цяло. Той именно поражда злобата и завистта като социално поведение, а те пък – езикът на омразата и липса на вътрешно единство в самата гилдия. (4)

Политически пристрастия, допълнително заплащане, което не е официално декларирано, но е свързано с политически субекти, както и страх от загуба на работа.(5)

Страхът да не останеш без работа. Една част от бившите ми колеги споделят, че когато предложат повече от веднъж тема, която редакционният екип мълчаливо отхвърля, просто сами спират да предлагат материали, за които смятат, че няма да бъдат одобрени или ще бъдат отхвърлени мълчаливо. (6)

Показателни са и резултатите, които събират отговорите на въпроса дали се допускат критични публикации и материали в медиите срещу действителни рекламодатели и други финансови спомоществователи. Почти всеки трети анкетиран журналист отбелязва, че „по-скоро не се допускат“ (27%). Близо 17% отбелязват „в никакъв случай“. А около 20% заявяват, че е само по изключение.

Политическата намеса е тук и ще остане дълго

Държавните, областни и общински институции все повече се утвърждават сред водещите възможни източници на външен натиск. Ако през 2020 г. са посочени от 30,7% от анкетираните, то две години след това ръстът е сериозен и достига 47,5%. (виж Таблица 6) С всяка изминала година местните и държавните институции все повече

използват различни инструменти за натиск, които се приписваха основно на икономическите субекти и рекламоделите.

Сериозното влияние на местната власт в някои медии се вижда и от резултатите на въпроса: „Плаща ли общината на медии от вашия регион за публикуване на готови прессъобщения?“, където всеки трети отговаря положително. А други 30,4% посочват, че не знаят, но са чували за подобни практики.

Все пак първото място сред центровете на влияние върху редакционното съдържание имат политиките (72,5%). Видимо е обаче, че се формират клъстери от устойчиви негативни влияния върху медиите. Увеличение има и в натиска, който упражняват криминалните групировки (с близо 10 на сто спрямо 2020 г.). А дори скачат и процентите, които се дават на практиките на представители на гражданското общество – повече от 8 пункта спрямо 2020 г.

В рамките на последните две години остават почти без промяна резултатите от въпроса, който очертава отношенията между критични медии и държавните институции. Откази или системно забавяне на получаване на обществена информация, изваждане от списъци с прессъобщения или официална информация, избягване да се дават интервюта в медии с критични журналистически гласове. Наблюдават се и практики на партийни централни и държавни институции да не информират редакции своевременно за пресконференции или за актуални теми от обществен интерес. Всеки трети журналист отговаря, че често е обект на различно отношение в сравнение с представители на медии, подкрепящи властите. 40,2% посочват „понякога“, а „никога“ – 11,8%. Около 16% отказват да дадат отговор на този въпрос.

Някои от журналистите в анкетата споделят за различни случаи на намеса в работата им. От „лични обаждания и търсене на обяснения“, „рекети от рекламоделители и държавни финансиращи институции“, през „оттегляне на рекламоделители“. „По силата на йерархията, натиск, облечен в правомощия“, споделя друг респондент. „Подкупени собственици подбират послушни редактори, които налагат желаната редакционна политика“, описва трети. Ето и конкретни коментари:

Натискът в медиите, в които съм работила, никога не е бил толкова ясно изразен. Но е ясно, че има такъв, когато от разговор с главния редактор ми стане ясно, че човек, от когото медията зависи, би имал сериозен проблем, ако напиша дадена информация. И тя просто не излиза. (1)

НПО прийоми, натиск чрез псевдо демократични практики. (2)

Без видима промяна спрямо 2020 г. остават активностите да се разпространяват скрити пиар публикации и видеорепортажи в медиите. 18,6% от журналистите посочват, че това е широко разпространено в тяхната редакция. Всеки трети заявява, че това е изключение, но все пак му се е налагало да го прави. За подобни случаи, но в ресори на техни колеги, споделят 20,1%. Като „несъществуваща практика“ в тяхната медия отбелязват 30,4%.

Изглежда, че с всяка изминала година журналистите губят определени съпротивителни сили срещу външната и вътрешната намеса в работата си. Увеличава се усещането за несигурност и страх от загуба на работата. Почти всеки втори участник (46,6%) в анкетата през 2022 г. посочва, че, макар и рядко, му се случва да спира свои публикации, репортажи или отбягва да отрази важни обществени теми. Редовно прилагат тази практика 7,4%, сочат данните. А близо 40% от респондентите посочват, че никога не са имали подобни случаи в професионалната си кариера. С малки отклонения резултатите остават непроменени от 2020 г.

От възможните вътрешни източници на натиск върху работата на журналистите продължава да се смята практиката да се сваля или променя съдържанието от страна на по-високопоставения редактор. На второ място предположенията са за осъществявана „принуда“ от собственик на медията, следвана от предположенията за „инструктажите“ на рекламния отдел. Мъмренето и порицанието също са срещани инструменти за „регулация“ и намеса в публикациите и видеоматериалите. (виж Таблица 7)

Всеки десети е бил заплашван със съд

Съдебните дела срещу журналисти, които целят да ги сплашат или затруднят работата им и да изпълняват обществените си задачи, зачестяват все повече. Тези дела, известни и като Strategic lawsuits against public participation (SLAPP от англ. език буквално означава „шамар“) са продължителни и бавни. Те често имат смразяващ ефект, оказват психологически тормоз, а понякога предизвикват и финансов блокаж на медиите. В края на 2021 г. бе поета инициатива в Европейския парламент за единно европейско законодателство за защита срещу SLAPP. Ето защо и АЕЖ-България реши да провери ефектите от тези дела в българската медийна общност.

Всеки втори анкетиран (50,5%) посочва, че познава колега, срещу когото е воден сплашващо дело, показват резултатите. Един от трима е чувал за такива дела (33,8%).

„Смразяващите ефекти“ от тези дела влияят на всеки четвърти участник в анкетата - близо 25% си налагат автоцензура и избягват проблемни теми, защото знаят, че може да бъдат съдени. За мнозинството (65,7%) от респондентите обаче информацията за дела срещу журналисти не оказва влияние. (виж Таблица 8)

От „амбицира ме“, през „не отразявам актуалната политическа действителност“, до „не избягвам теми, но имам предвид“ се развиват и отговорите на отворения въпрос: „На вас лично повлия ли ви информацията, че са водени дела срещу журналисти?“.

Журналист споделя, че е започнал да работи по-прецизно. Негов колега пък призовава за сдружаване на журналисти в името на по-добра защита. Трети отбелязва, че не може да си представи за правилно да съдиш журналист, който си е свършил работата.

Има и такива и които отбелязват, че е важно да се знае за какво са водени тези дела. Споделят, че някои колеги/редакции пишат страшни „глупости“ и че журналистите трябва да носят отговорност за ефекта, който причиняват чрез публикациите си.

Ограничена правна помощ, увредена репутация, блокирани сметки

Около 17% от участниците в проучването на АЕЖ-България споделят, че заради журналистическата им работа срещу тях е водено дело за сплашване. Всеки втори от съдените журналисти отбелязва, че причина за това са били засегнати политически или икономически интереси. Някои изтъкват и други причини: „клевета“, „заради професионализъм и степен на квалификация, по-високи от тези на началниците, желание за развиване на нови тематични полета“, „публикуване на имотни декларации на кмет и общински съветници“. При 38,2% делото е било водено в наказателен съд. Мнозинството от делата (58,8%) обаче са решавани в гражданските отделения на съдилищата.

На въпроса за изхода от делата, резултатите показват, че при всеки втори казус съдът решава в полза на журналиста или медията. Но всяко пето дело (20,6%) се печели от ищеца. При други 20% от съдените журналисти процесът все още не е приключил

Ето какво разказват някои от анкетираните, попитани какъв е бил изходът от делото в техния случай:

За 15 минути купиха съдия и адвокат. Аз заплатих разходите по делото и отказах да продължа на по-горна инстанция, въпреки опита за принуда от адвоката ми. Той вече използваше езика на онзи, който подписа заповедта ми за уволнение.(1)
Ищецът и собственикът на медията сключиха споразумение. (2)

Най-често срещани са исковете до 10 хил. лева. Почти всеки трети от съдените респонденти е бил подложен на дела с искове между 10 хил. лв. и 50 хил. лв. Но всяко десето дело срещу журналист или медия е за над 50 хил. лв.

Един от трима журналисти, преминали през съдебен процес, споделят, че „увредената репутация“ е най-сериозното затруднение, което е изпитал. За около 23% препятствие е било да си осигурят правна помощ. Близко 6% пък отбелязват, че заради делото са им били блокирани сметките. Но има и още. Автоцензура, емоционален стрес, загуба на време и енергия. А дори и забрана за писане в сферата на конкретния икономически сектор. За всичко това споделят в анкетата журналисти, преживяли съдебен процес,

След приключването на съдебния процес при мнозинството от съдените журналисти начинът им на работа не се е променил. Всеки пети обаче вече избягва да работи по теми, които биха го поставили в подобна ситуация. С други думи – ефектът от делото е дал резултат. Близко 3% отбелязват, че са се отказали от журналистиката. (виж Таблица 9)

Ето какво още споделят съдени журналисти:

Имаше едногодишен период в който изпитвах съмнения в себе си и в качеството на моята работа. (1)

Старая се да съм напълно прецизна по отношение на изложените факти и изразните средства, които използвам. Не защото се страхувам, а защото не искам да съм уязвима. Преди не съм си давала сметка, че някои думи - според мен съвсем на място - могат да ме отведат в съдебната зала. Но по същество работата ми не се промени, пиша по същите теми и не се самоцензурирам, просто съм по-внимателна. (2)

Онлайн тормозът – новата бухалка срещу журналисти

Няколко поредни изследвания на АЕЖ-България регистрират разпространението на клевети срещу журналисти като най-често разпространена форма за външен натиск. Вече имат устойчиво присъствие. Ако през 2017 г. те са посочени от 41% от участниците в анкетата, през 2020 г. оклеветяването отбелязва ръст до 49%. Две години след това има спад от близо 15% (35,8% през 2022 г.).

Появява се нов феномен – онлайн тормозът, обиди и заплахи в социалните мрежи и форуми на медии. Всеки трети респондент смята, че това е сред най-честите форми на

външен натиск. С около 4 пункта расте и съдебното преследване на журналисти. Но в сравнение с 2020 г. близо два пъти намалява тежестта на „изнудването“ като външен инструмент за влияние. (виж Таблица 10)

Ето някои истории на журналисти, подлагани на натиск:

Аз лично съм била в такава ситуация. Причината бе едно разследване за злоупотреби с евросредства при реализацията на проект, изпълняван от общината. Бяха приложени спрямо мен, като по "учебник", познатите методи - разпространение на неверни, груби и клеветнически публикации. Заливане на социалните мрежи с клевети, което имаше за цел компрометиране на личността ми и респективно омаловажаване на разкритите злоупотреби. Най-лошото обаче беше, че колегите от останалите медии не подкрепиха мен и екипа ми, а се преструваха, че такава тема /има предвид разследването/ не съществува. Една част пък с ентузиазъм се включиха в клеветническата кампания. Причината бе ясна - всички те бяха на хранилка при тогавашния кмет....Каква свобода на словото? Какви свободни медии и журналисти? Нещо дълбоко е сбъркано.(1)

В края на септември 2020 г. бях освободен от медията, в която тогава работех, след обаждане на министър. Повод - две публикувани статии за непрозрачното отдаване на концесия на критична държавна инфраструктура. Разбира се, освобождаването стана "хитро", по "взаимно съгласие", без никакъв шум и пр.... Всички си мълчат като агънца на заклание?!? И това са "журналисти! Тъжно! Гнусно! Отврат!!!(2)

Натискът над журналисти е от регионални медии е силно разпространен в по-малките общини на страната. От заплахи за физическа саморазправа до закани за съдебно преследване.(3)

Основно се използват социалните медии, като средство за очерняване. Етикетизирането, нарочването на даден колега, който е поставен като мишена за властимащите. (4)

Отказване на акредитации и спрян достъп до важни събития, оплаквания на високо ниво за "неправилно" зададени въпроси от една от страните в материала, порицаване от високо ниво за "неправилно" зададените въпроси, порицаване за подбора и представянето на новините, забрана за отразяване на конкретни събития или проблеми, натиск върху редакционната политика.(5)

Избори без край

Публична тайна е, че изборните кампании са сериозен източник на финансиране за някои медии. И това поставя под съмнение безпристрастното, честно и балансирано отразяване на кампаниите за местна и национална власт. Гарантирането на информиран избор, който трябва да направят гражданите при всеки вот. Изследването АЕЖ-България през 2022 г. се провежда в рамките на сериозна политическа криза и поредица от нестабилни парламенти и изборни кампании. Това е сериозен фактор, който няма как да не окаже влияние върху резултатите от проучването.

В сравнение с 2020 г. няма промяна в отговорите на въпроса какви са нелоялните практики в случаите, когато се допуска отклонение от професионалните журналистически стандарти. Платеното съдържание и непропорционалното представяне на едни участници в кампанията спрямо други са най-често срещаните практики 62,3%. Не е малък и делът на черния пиар - 40,7%. Висок е делът и на непропорционалното представяне на определени партии за сметка на други – 52%.

Финансови загуби от пандемията

След две години от началото ѝ пандемията оказва сериозно влияние върху финансовите приходи на медиите. Това е и най-сериозният фактор, който събира и най-голям брой отговори във второ проучване на АЕЖ-България. Този въпрос бе зададен и през 2020 г., когато ефектите на заразата върху икономиката и медийния пазар все още не се бяха разгърнали. Две години след това песимистичните нагласи сред участниците в анкетата продължават. Резултатите следват данните от 2020 г. Всеки втори посочва, че медията, в която работи, има финансови загуби (47,5%). Над 17 на сто са отбелязали, че е имало съкращения.

Едни журналисти посочват че медийният екип така и не се е завърнал на работа в редакцията и до ден-днешен изпълнява задълженията си в домашни условия. Други посочват, че медията им е била закрыта и продължила като друга с по-голяма периодичност. За съкращения в дейността наполовина, реорганизации в редакцията, орязване на командировки и пътувания в страната, пропиляна възможност за промяна, разказват трети. Някои отбелязват, че пандемията е повишила интереса към медията им. А журналист на свободна практика емоционално обобщава:

Това не засяга журналистите на свободна практика. На нас медиите, с много малки изключения, хонорари не ни плащат - работим безплатно! Въпреки

обемната работа, която вършим и това, че се самофинансираме във/за всичко! Включително закупуването на диктофон, батерии, билети за градски транспорт, за да отидем на събитие, заплащаме си интернета и пр.(1)

По един или друг начин отразяването на пандемията е оказало влияние върху редакционното съдържание. Темата продължава да създава колебания и да разделя позициите. Две години от началото ѝ един от десетима участници в анкетата на АЕЖ-България заявява, че заразата силно е ограничила свободата на словото. Почти същият процент респонденти споделят, че са започнали да се автоцензурират. Близко 37% отговарят, че има ограничения по темата, но това не се е отразило на работата им. Около 29 на сто от респондентите са посочили, че COVID-19 по никакъв начин не се е отразил на свободата им на мнение.

Възможността да се коментира въпросът обаче дава много по-богата картина от настроения и оценки. Засилване на дезинформацията и фалшивите новини, налагане на ограничение в разнообразието на информационни източници усили недоверието в институции и авторитети – това споделят някои от респондентите. Други споделят за запълване на медийното пространство с повече конспиративни материали и с повече поляризация на предпочитанията за материали, засилване балонния ефект на социалните медии и на платеното съдържание в тях, за превръщане на хората в хипохондрици.

Споделя се, че пандемията е ала алиби на институциите да се затворят още повече, че е доказала и неподготвеността на журналистите и медиите да реагират при кризи, както и липсата на знание как да се работи с източниците на информация. „Като че ли се увеличи получаването на информация онлайн за сметка на получаването на информация при срещи, пресконференции и др. Това се предпоставя и от развитието на технологиите (преди години беше немислимо например да отразявам заседание на парламентарна комисия онлайн, сега всички се излъчват), но пандемията засили този процес и физическото дистанциране от мястото на събитието. Разбира се, не за всеки тип медия това е валидно. Например телевизиите трябва да са на място и да имат картина, за мен - като представител на онлайн медия - е много по-лесно и бързо да гледам на екран и да пиша в реално време“, коментира журналист.

Войната засили редакционната отговорност

В сравнение с пандемията войната, която води Русия в Украйна през 2022 година е предизвикала далеч по-сериозно размествания в разбиранията за свободата на

изразяване. Медийният сектор се изправи пред ново предизвикателство да разобличава дезинформация. Да се опитва да онекотява ударите върху обществените нагласи, идващи от ефектите на фалшиви новини, които разпространяват сюжети без контекст, избирателно боравят с факти, влияят върху емоциите на хората. Войната в Украйна показва, че бойните действия могат да се водят и в социалните мрежи – от Фейсбук, през Тик-ток до Телеграм. След пандемията срещу журналистиката се отвори още един фронт. А обществото се поляризира още веднъж.

Всеки пети участник в анкетата на АЕЖ-България посочва, че войната силно е ограничила свободата на словото (19,1%). Почти толкова респонденти отговарят, че е засилила и редакционния контрол, но това не се е отразило на решенията им (19,6%). За 13,7 на сто начинът им на работа не се е променил, а 5,9% споделят, че темите около конфликта между Украйна и Русия са засилили автоцензурата в тяхната медия. Но всеки втори журналист (50%) заявява, че се е увеличила редакционната отговорност за проверка на източници и поставяне в контекст. (виж Таблица 11)

Някои от респондентите коментират, че разпространение на фалшиви новини става повсеместно, че медиите проявяват пристрастие и занижават критериите си за достоверност на съдържанието, което съвпада с позициите им, че възприеха едната гледна точка, която доминира изцяло, че другата гледна точка е демонизирана.

Разпространението на дезинформацията се оказва сред най-съществените предизвикателства, отключили се с войната в Украйна (виж Таблица 12). Всеки втори анкетирани (50%) е посочил, че му се налага повече да проверява фактите. Всеки четвърти (25%) отбелязва, че стресът на работното място се е увеличил. Сравнително висок (25,5 на сто) се оказва и процентът на журналистите и медиите, които са подложени на онлайн тормоз.

Участници в анкетата обръщат внимание на това, че многократно се е увеличила необходимостта да се следят и модерират коментарите към публикациите в сайта и споделените във Фейсбук статии. Още в първите дни на войната в Украйна някои медии затвориха въобще форумите си.

Буквално ни заля вълна от проруски коментари на „тролове“, особено в началото на войната“. „Води се „война“ и на полето на троловете, те се умножиха. Или поне коментарите им са многократно повече от преди войната. Дори пандемията и

„страшните“ ваксини не предизвикаха подобна „лавина“ от словесна помия“, отбелязват журналисти. (1)

Отново грандиозен натиск в посока да се отразява само правилната западна пропаганда - про Украйна. Всяка друга гледна точка се забранява посредством "факт чекъри", стигматизация, обиди, клевети и др. Наруши се основен принцип в журналистиката - да се дава гласност и на двете страни в един конфликт. (2)

Най-често в работата си журналистите се сблъскват с подвеждаща информация. Почти поравно се срещат и други форми на дезинформацията – неверни твърдения и информация, извадена от контекст. С висок интензитет е и разпространението на манипулирани снимки и видеа.

Всеки пети анкетиран редовно ползва платформи за проверка на фактите, а всеки трети – понякога, когато има колебания. Един от десетима няма доверие в тях.

Поляризацията, която отключват бойните действия в Украйна, силното политизиране и идеологизиране, разпространението на език на омразата в българското публично пространство не подминава и журналистиката. Медиите са огледален образ на обществото. И споделените коментари и оценки от респондентите в този сегмент на проучването на АЕЖ-България е показателно за ефектите от високия емоционален заряд, които оставя войната. Ето някои от противоположните мнения на журналисти, които описват случаи на дезинформация, според тях:

Прокремълски фалшиви новини, оклеветяване на политически лица чрез измислени факти, псевдофакти по здравни и икономически въпроси. Явлението се засилва след началото на войната в Украйна и получаването на парламентарно представителство на партия като Възраждане, която използва дезинформацията и манипулацията на фактите като основно политическо оръжие. (1)

Манипулативни информации и коментари в националните телевизии и някои добре охранени електронни и печатни медии. Брутален слугинаж от подставени, опротивели до погнуса, „грантови“ продажници! (2)

Авторефлексия – проблемни полета пред медиите

За поредна година създаването на мерки срещу концентрацията на медийна собственост и разпространението са сред най-важни инструменти, които биха подобрили

българската медийна среда, смятат анкетираните. Липсата на ефективни действия в тази посока се отчитат от седем години в проучванията на АЕЖ-България. Същото важи и за предприемането на активности за осветляване на медийната собственост (виж Таблица 13).

За първи път в проучванията на АЕЖ-България осигуряването на допълнителна квалификация за журналистите се издига на водещо място и изпреварва всички останали мерки. През 2017 г. решения в тази посока бяха подкрепени от 48,5%, три години след това от 27,7% от анкетираните. А през 2022 г., ръстът е повече от очевиден – 61,3%. Здравната криза, предизвикана от пандемията, дезинформационната буря, новите информационни военни фронтове, срастването на редакционно съдържание с политическия дневен ред разкриха сериозни дефицити в българската журналистика. И образователната и квалификационна подготовка на журналистите са важни инструменти за защита на имунитета на професията. Вероятно затова и всеки втори анкетиран вижда надежда за укрепване медийна среда в подобряването на университетското образование по журналистика. Тук ръстът от последното изследване е двоен. Друго решение за разсичане на конфликтните възли в сектора е създаване на нови форми на независими медии – близо 57%.

Нагласите за приемането на закон за медиите, засилването на саморегулацията и заздравяне на медийната общност чрез изграждане на силна синдикална структура остават непроменени спрямо 2020 г.

Темата за действията и решенията за подобряване на медийната среда в България събира и немалко емоционален заряд. Той се вижда от коментарите, които са оставили анкетираните. Някои смятат, че трябва да се създаде нетърпимост към „пощенските кутии в журналистиката“, „частните собственици да нямат право на друг бизнес, ако искат да притежават медии“, други искат „повече свобода (а не повече „fact-checking“), „работеща съдебна система“ и пр. Отправят се и искания да се „забрани финансирането от чуждестранни фондации, или правителства и да се заложи държавно субсидиране срещу изпълнение на етични стандарти и отговорна журналистика“. Трети смятат, че проблемът е изцяло във финансирането. Според тях медии с подвеждащо и фейк съдържание реално привличат много по- голям трафик. Предлага се да бъде осигурена и подкрепа за регионалните и за специализираните медии.

Водещи проблеми

Около 82% от анкетиранияте посочват, че сливането на икономически и политически интереси при управлението на медиите е водещ проблем. Концентрациите и непрозрачната медийна собственост също продължават да бъдат актуални и неразрешени задачи в сектора. За близо 70 на сто все по-видими са пропуските и недостатъчната образователна и практическа подготовка на журналистите (виж Таблица 14). Този резултат за първи път има толкова голяма тежест. И дава сериозен повод за размисъл – дали и как редакциите да не инвестират повече в обучението на своите журналисти; дали и как образователните програми по медии, журналистика и публични комуникации в университетите да се надградят и да отговарят на актуалните очаквания и предизвикателства на средата.

Тези негативни тенденции обаче като чели се посрещат с умерен оптимизъм. Мнозинство от участниците - 44% в проучването от 2022 г. дават средна оценка на свободата на словото в България, добра оценка дават 16, 2%. Един от петима я определят като „лоша“, а 13,7% – „много лоша“ (виж Таблица 15).

Заклучение

През 2022 година ефектите от пандемията, последвалата икономическата криза и войната в Украйна оставят видим отпечатък и върху медийната среда в България. Финансовите проблеми, предизвикани от заразата с COVID-19, вече са на хоризонта. В отговорите на респондентите се наблюдава стрес, умора, подложени на сериозен натиск от страна на външни и вътрешни центрове на влияние. Справянето с дезинформацията е сериозно предизвикателство, което търси решение. В някои редакции войната е предизвикала ограничаване на свободата на изразяване. Регионалните медии и журналистика имат все по-намаляващо присъствие.

Автоцензурата, онлайн тормоз и заплахи, съдебни дела срещу журналисти – не само, че продължават да бъдат част от медийния пейзаж, но и присъствието им все повече се увеличава. Самоограничения, които си поставят журналистите заради системен натиск или страх да не загубят работата си расте средно при всяко проведено изследване на АЕЖ-България.

Цялата тази момента картина, която дава проучването на АЕЖ-България предлага повече въпроси, отколкото отговори. От една страна се увеличава присъствието на крайни тенденции, негативни случаи на натиск, влияние върху редакционно съдържание и автоцензура. А от друга – всичко това се приема относително бодро от респондентите.

Остават единствено предположенията дали журналистическа общност ще намери решения на тези проблеми и ще се бори за тях до промяна на професионалната среда.

Деградационни примери в медийната среда създават сериозни обществени дефицити, ерозиращи демократичната система. А това задълбава още повече социалните, политически и обществени разделения.

Използвана литература

- Angelova, V. (2020). #Koy sprya BNR? [#Who stopped BNR]. UI "Kl. Ohridski"
- Ognyanova, N. (2022). Otgovornata zhurnalistika. [Responsible journalism] In R. Kovacheva, Zh. Popova, V. Angelova, S. Popova (Eds), *Zhurnalistika, tsennosti, svyat*. Yubileen sbornik v chest na prof. d-r Maria Neykova (pp. 87-105). UI „Sv. Kl. Ohridski”.
- Popova, Zh. & Popova, S. (2022). *Vaprosat za spravedlivostta. Sadenite zhurnalisti v Bulgaria*. [The Question of Justice. The Prosecuted Journalists in Bulgaria']. UI „Sv. Kl. Ohridski“.
- Spasov, O., Ognyanova, N., & Daskalova, N. (2022). *Monitoring na mediynia pluralizam v tsifrovata era. Prilagane na monitoringa na mediynia pluralizam v Evropeyskia sayuz, Albania, Cherna gora, Republika Severna Makedonia, Sarbia i Turtsia prez 2021 g. Natsionalen doklad: Bulgaria* [Monitoring media pluralism in the digital era: country report (2021): Bulgaria]. Center for Media pluralism and Media freedom.
https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/74683/CMPF_MPM2021_final-report_QM-08-22-232-BG-N.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Spasov, O., Ognyanova, N., & Daskalova, N. (2018). *Monitoring na mediynia pluralizam 2017: Bulgaria. Nablyudenie na riskovete za mediynia pluralizam v ES, Makedonia, Sarbia i Turtsia. Natsionalen doklad: Bulgaria*. Center for Media pluralism and Media freedom. [Monitoring media pluralism in Europe: Application of the media pluralism monitor 2017 in the European Union, FYROM, Serbia & Turkey Country Report: Bulgaria].
http://www.fmd.bg/wp-content/uploads/2018/12/mpm2017_narrative_report_bulgaria_bg.pdf
- Spasov, O., Ognyanova, N., & Daskalova, N. (2021). *Monitoring media pluralism in the digital era application of the media pluralism monitor in the European union, Albania, Montenegro, The Republic of North Macedonia, Serbia & Turkey in the year 2020. Country report: Bulgaria*. [Monitoring media pluralism in the digital era: Country Report (2021): Bulgaria] Center for Media pluralism and Media freedom.

https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/71939/bulgaria_results_mpm_2021_cmpf.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Schneider, L. (2020). *Measuring global media freedom*. Berlin, Springer.

Tagarev, A., et al. (2021). (Eds), *Dezinformatsiyata: novite predizvikelstva* [Disinformation: The new challenges]. Sbornik s dokladi ot mezhdunarodnata nauchna konferentsia, UI „Sv. Kl. Ohridski“ Publishing House.

Valkov, I. (2015). *Novi forma na natisk: sluhove i kleveti sreshtu zhurnalistite*. 2015 g. - godishno izsledvane za svobodata na slovoto v Bulgaria [New forms of pressure: rumours and slander against journalist. 2015 - annual research on freedom of speech in Bulgaria]. AEZh-Bulgaria.

<https://aej-bulgaria.org/wp-content/uploads/2020/04/anketa-resultati-2015.pdf>

Valkov, I. (2017). *Golyamoto zavrashatane na politicheskia natisk*. Godishno izsledvane za svobodata na slovoto v Bulgaria [The great return of political pressure. 2017 - annual research on freedom of speech in Bulgaria]. AEZh-Bulgaria.

<https://aej-bulgaria.org/wp-content/uploads/2020/04/golyamoto-zavrashatane.pdf>

Valkov, I. (2020 a). *Zhurnalistika bez maski – 2020 godishno izsledvane za svobodata na slovoto v Bulgaria* [Journalism without a mask – 2020 annual research on freedom of speech in Bulgaria]. AEZh-Bulgaria.

<https://aej-bulgaria.org/wp-content/uploads/2021/01/Journalism-without-a-Mask-2020-Annual-Survey-Of-Media-Freedom-in-Bulgaria.pdf>

Valkov, I. (2020 b). Methodologies for measuring media freedom. The Bulgarian case. Comparative analysis of the methodologies used by Freedom House, Reporters Without Borders, CMPF, IREX, and AEJ-Bulgaria (pp.139-165). *Yearbook of UNWE, 1*, ISSN (online): 2534-8949.

<http://unwe-yearbook.org/en/journalissues/article/10286>

Vasilev, S.(2021). Infodemia i mediyno sadarzhание. In V. Valkanova, A.Evtimova, E. Efremov, et al. (Eds), *Kachestvena zhurnalistika i nova komunikatsionna sreda* (pp. 242–249). UI “Sv. Kliment Ohridski,” ISBN 978-619-7567-07-6.

Zankova, B. (2021). *Vzaimodeystvie mezhdu mediynata i pravната kultura i vazdeystvieto im varhu sistemata za regulirane na mediite v Bulgari* [Interaction between media culture and legal culture and their impact on the media regulation system in Bulgaria]. *Medii i komunikatsii na 21 vek*, 22-32.

Приложения

Таблица 1

Собственост на медиите

Каква е собствеността на вашата медия?	Частна	62,3%
	Публична (държавна, общинска)	22,5%
	НПО	5,9%
	Без отговор	9,3%

Таблица 2

Лични доходи

А как се промениха Вашите лични доходи през този период?	Нивото на доходите ми чувствително се понижи	14,7%
	Нивото на доходите ми по-скоро се понижи	20,6%
	Няма промяна в нивото на доходите ми	27,9%
	Нивото на доходите ми по-скоро се повиши	26%
	Нивото на доходите ми чувствително се повиши	4,9%
	Не мога да преценя	2,9%
	Без отговор	2,9%

Таблица 3*Натиск върху колега*

Били ли сте свидетел на неправомерен натиск върху ваш колега журналист заради съдържанието на работата му?	Да	63,7%
	Не	29,9%
	Без отговор	6,4%

Таблица 4*Намеса в работата на журналистите*

Според Вас намесата в работата на журналистите и опитите да се повлияе на съдържанието на техните материали във вашата медия е...	Несъществуващо явление	10,8%
	Крайно изолирано явление	25,5%
	По-скоро рядкост	23%
	По-скоро практика	17,6%
	Широко разпространено	13,2%
	Задължителна практика	3,4%
	Не мога да преценя	2%
	Без отговор	4,4%

Таблица 5*Форми на ограничение*

Кои според Вас са най-често срещаните форми на ограничение на свободата на словото в България?	Външен натиск	66,2%
	Вътрешен натиск – в самите медии	69,6%
	Не е нужен нито вътрешен, нито външен натиск, налага ми се да се самоцензурирам	25,5%
	Не мога да преценя	2,9%
	Без отговор	0,5%

Таблица 6*Източници на външен натиск*

Ако смятате, че има външен натиск, какъв е най-често неговият източник?	Политически лица	72,5%
	Държавни и общински институции	47,5%
	Икономически субекти	52,0%
	Рекламодатели	48%
	Криминални лица/групировки	16,7%
	Гражданско общество	11,8%
	Друго	2,9%
	Без отговор	3,4%

Таблица 7*Възможни вътрешни източници на натиск*

В рамките на Вашата медия, кои според Вас са възможните „вътрешни“ източници на намеса и упражняване на натиск върху журналистите?	Намеса на собственика в отразяваните теми	23,0%
	Мъмрене и порицание на журналисти	14,2%
	Уволнения на журналисти	10,3%
	Структурни промени, възпрепятстващи свободната работа	10,8%
	Сваляне или промяна на съдържанието на журналистическия материал от страна на редактора	31,4%
	Намеса в редакционната политика от страна на рекламния отдел	15,7%
	Друго	7,8%
	Без отговор	27,9%

Таблица 8*Лично усещане при дело срещу колега*

На вас лично повлия ли ви информацията, че са водени дела срещу журналисти?	Да, имам усещане, че си налагам по-силна автоцензура/избягвам проблемни теми	24,5 %
	Нямаше ефект върху работата ми	65,7 %
	Друго	4,4 %
	Без отговор	5,4 %

Таблица 9*Последици от съдебния процес*

Какви са последствията за вас след приключване на съдебния процес?	Начинът ми на работа не се промени	61.8%
	Умишлено избягвам работа по теми, които биха ме поставили в подобна ситуация отново	20.6%
	Отказах се от журналистиката	2.9%
	Друго	8.8%
	Без отговор	5.9%

Таблица 10*Форми на външен натиск*

Ако смятате, че има външен натиск, каква според Вас е най-често неговата форма?	Физически заплахи	11,3%
	Онлайн тормоз - обиди, заплахи в социалните мрежи и форуми на медии	32,8%
	Съдебно преследване	27,5%
	Изнудване	10,3%
	Разпространяване на клевети срещу журналисти/медии	35,8%
	Законов (чрез въвеждане на ограничаващи свободата законови текстове)	8,8%
	Административен (напр. чести данъчни и други проверки от институциите)	27,9%
	Друго	6,4%
	Без отговор	8,3%

Таблица 11*Ефекти от войната в Украйна*

Как войната в Украйна влияе на свободата на изразяване?	Силно ограничава свободата на словото	19.1%
	Засили редакционния контрол, но това не се е отразило на моята работа	19.6%
	Засили автоцензурата в моята медия	5.9%
	Засили редакционната отговорност за проверка на източници и поставяне в контекст	50.0%
	По никакъв начин не се отрази на работата на журналистите	13.7%
	Друго	4.9%
	Без отговор	5.4%

Таблица 12*Редакционни предизвикателства от войната в Украйна*

Какви допълнителни предизвикателства във вашата работа отключи войната в Украйна? (Сборът на процентите надхвърля 100, тъй като запитаните са давали повече от един отговор).	Засили дезинформацията	68.1%
	Налага ми се да проверявам повече фактите	48.5%
	Стресът на работното място се увеличи	25.0%
	Засили онлайн тормоза срещу журналисти и медии,	25.5%
	отразяващи войната	
	По никакъв начин не се отрази на работата ми	3.9%
	Друго	2.0%
	Без отговор	4.4%

Таблица 13*Мерки за подобряване на медийната среда в България*

<p>А сега искаме да разберем мнението Ви за най-важните мерки, които могат да се предприемат за подобряване на медийната среда в България. (Сборът на процентите надхвърля 100, тъй като запитаните са давали повече от един отговор).</p>	Приемане на закон за медиите	29,9%
	Засилване на саморегулацията	30,9%
	Мерки срещу концентрацията на медийната собственост и разпространението	60,3%
	Приемане на допълнителни мерки за осветляване на медийната собственост	54,4%
	Обединение на работещите в сектора в действаща синдикална структура	34,3%
	Подобряване на университетското образование по журналистика	47,5%
	Осигуряване на допълнителна квалификация за журналисти	61,3%
	Създаване на нови форми на независими медии	56,9%
	Друго	7,8%
	Без отговор	0,5%

Таблица 14*Водещи проблеми пред българските медии*

Кои според Вас са основните проблеми за българските медии? (Сборът на процентите надхвърля 100, тъй като запитаните са давали повече от един отговор).	Концентрация в медийната собственост и/или разпространение	55,9%
	Липса на плурализъм	30,4%
	Непрозрачна собственост	51,5%
	Сливане на икономически и политически интереси при управлението на медиите	81,9%
	Неефективност на саморегулацията в сектор	37,3%
	Слаба законова регулация	18,1%
	Липса на синдикална защита в сектора	37,3%
	Недостатъчна образователна и практическа подготовка на журналистите	68,6%
	Без отговор	1%

Таблица 15*Оценка на свободата на словото в България*

	2011 г.	2013 г.	2015 г.	2017 г.	2020 г.	2022 г.
Много добра	4%	0,59%	-	-	3%	3,4%
Добра	4%	5,3%	5,6%	4,5%	5,9%	16,2%
Средна	36%	28,9%	31,5%	25,3%	32,2%	44%
Лоша	43%	65,09%	42%	42,4%	37,6%	21,1%
Много лоша	1%		21%	27,8%	21,3%	13,7%